

Het Laatste Avondmaal

Brinkman en het houvast

Pasen nadert. Daarmee komt ook de herdenking van het Laatste Avondmaal dichterbij. In het besef dat zijn einde naderde, nam Jezus daar afscheid van zijn vrienden. Bij een serie interviews vragen we aansprekende landgenoten naar hun gedachten over hún laatste avondmaal. Stel dat ze zouden weten dat hun laatste dag eraan komt. Wie zouden ze dan aan tafel vragen? Vandaag: Elco Brinkman, voormalig CDA-leider, nu bestuursvoorzitter van Bouwend Nederland.

Elco Brinkman gunt zijn 92-jarige vader diens nieuwe levenspartner. „Niemand in de familie is er verwijtend over. Eenzaamheid is toch het laatste dat je iemand toewenst?”

van een van mijn broers, daarom kennen ze elkaar al heel lang. Zij heeft vier dochters, wij waren thuis met vier zonen. Ze wonen apart, maar komen samen naar feestjes en gaan vaak bij elkaar op bezoek. Ik vind het fantastisch dat ze op hun leeftijd nog zo naar elkaar zijn toe gegroeid. Niemand in de familie is er ook verwijtend over. Eenzaamheid is het laatste dat je iemand toewenst? Omdat het toch een denkbeeldig maal is, kan zijn overleden moeder ook aanschuiven. „Met haar zou ik graag over mijn jeugd jaren praten. Hoe ze alles destijds allemaal heeft kunnen redden. Als politicus riep ik altijd dat het gezin de hoeksteen van de samenleving was, maar als ik nu naar ons gezinsleven thuis kijk, realiseer ik me dat het werk thuis toch voor een belangrijk deel op haar schouders terecht kwam. Ik weet zeker dat ze dolgraag een dochter had willen hebben. Als ik Janneke eindeloos met onze dochters hoor bellen over relaties, over kleding, cadeautjes en andere vrouwendingen, begrijp ik wat ze heeft gemist.”

Kinderstoel

Zijn zoon en zijn twee dochters schuiven aan met hun aanhang. Voor zijn kleinzoon is er een kinderstoel. „Ik vind het verbazingwekkend hoe ik belangrijke dingen opzij kan zetten omdat ik even met dat jochie weg wil. Zal dat het instinct zijn? Met zijn kinderen gaat het gesprek vanzelf, leert de ervaring. „Ik zal ze op het hart drukken te investeren in elkaar. Want er komt altijd een moment dat je elkaar hard nodig hebt.” Als het voorbij is, dan liever begraven dan cremieren. „Een crematie is zo definitief. Dan is alles weg. Op een begraafplaats hou je de herinnering vast. Dan hebben nabestaanden nog een plekje om heen te gaan. Ik vind het jammer dat de samenleving van nu de dood zo verstoep. Crematoria gaan schuil achter bomen aan de rand van de stad, rouw op televisie wordt vaak iets engs en gruwelijks. Terwijl de dood juist iets vertrouws zou kunnen zijn.” Zo kijkt hij ook naar het hiernamaals. „Ik ben opgevoed met een beeld van de hemel waarbij iedereen aan lange feestelijke tafels zit. Nu zie ik nog steeds een hiernamaals voor me, maar minder in een letterlijke zin van de wederopstanding. Ik zie het meer figuurlijk voor me. Hoe vorige generaties voortleven in een nieuwe tijd. Hoe opvattingen en karaktertrekken van ons terugkomen in ons kleinkind, bijvoorbeeld. Het hiernamaals is voor mij iets waarbij nieuwe generaties leunen op het goede van hun voorouders. Niet om dwingend vast te houden aan het verleden, maar met de overledenen als begeleiders. Zolang de doden uit je eigen kring in gedachten bij je zijn, heb je houvast.”

JAN VRIEND

Dit verhaal is het tweede in een serie van drie. Volgende week het slot: Yoop van 't Hek.

Hij kent de dreiging van de dood. Twee keer werd hij hem kanker geconstateerd. Twee keer was er de angst voor het einde. „Het ergste was de eenzaamheid. Het er niet meer bijhoren.” Hij herstelde. En veranderde. „Het goudhaantje met ambitie werd tot menselijke proporties teruggebracht.” Hoe hij leerde wat echt belangrijk is. Van de vergadertafel naar de keukentafel, thuis. Elco Brinkman (1948) is de machtigste man van Nederland, zeggen onderzoekers. Niemand met zoveel lijfnetjes tussen overheid, het bedrijfsleven en goede doelen als hij. Op zijn 34e al minister. Ooit kroonprins van het CDA en beoogd premier. Alles wees op een droomloopbaan. Tot hij na de dramatische verkiezingsuitslag in 1994 door zijn partij terzijde werd geschoven. Een jaar later verliet hij de politiek om de Nederlandse bouwbranche te gaan leiden. Inmiddels is hij ook goed voor een regen aan commissariaten en bestuursfuncties. Van vastgoedfondsen tot het Ronald McDonald Huis, van sigarettenfabrikant Philip Morris tot Staatsbosbeheer.

„Ziek zijn is ook een gevecht met je eigen gedachten. Ik kwam tot het besef dat ik mijn achterban thuis wel erg weinig aandacht heb gegeven. Altijd was ik maar onderweg, zenuwend met een tas vol papieren. Kwam ik 's avonds thuis, ging die tas vaak nog open om nog snel wat door te lezen voor de volgende dag. Ik was eraan gewend dat elke minuut voor me was ingevuld. In het ziekenhuisbed voelde ik de lege uren wegglijden. Nooit heb ik me zo eenzaam gevoeld. De lege uren dwongen me om in te zien dat ik thuis heel wat in te halen had. Hoe meer krassen op je ziel, hoe groter de behoefte aan de mensen die die ziel door-en-door van binnen kennen.” „We hebben uren zitten praten. Niet alleen omdat er eindelijk tijd voor was, maar vooral omdat ik er meer dan ooit naar verlangde.” Vraag hem niet waarover ze het precies hadden. „Onze gesprekken hadden geen begin en geen einde. Geen structuur. Maar toch was precies gezegd wat we elkaar wilden zeggen. Misschien hoef je ook niet altijd wat te zeggen. Bij elkaar zijn, zegt vaak al genoeg.” Vier jaar na zijn genezing kwam de kanker terug. Deze keer bij zijn speekselklieren. Opnieuw was er de dreiging. Weér de onzekerheid. Toch was het anders dan die eerste keer. „Nu kende ik de waarde van het investeren in elkaar. De medicijnmannen gaven hoop en verwachting voor het lijf, het thuisfront bood een uitlaatklep voor de onzekerheid. De band werd alleen maar intensiever. Nu wist ik dat ik niet in een hoekje moest gaan zitten, maar nadrukkelijk een luisterend oor moest zoeken. En dat ik de deur uit moest, zodra ik

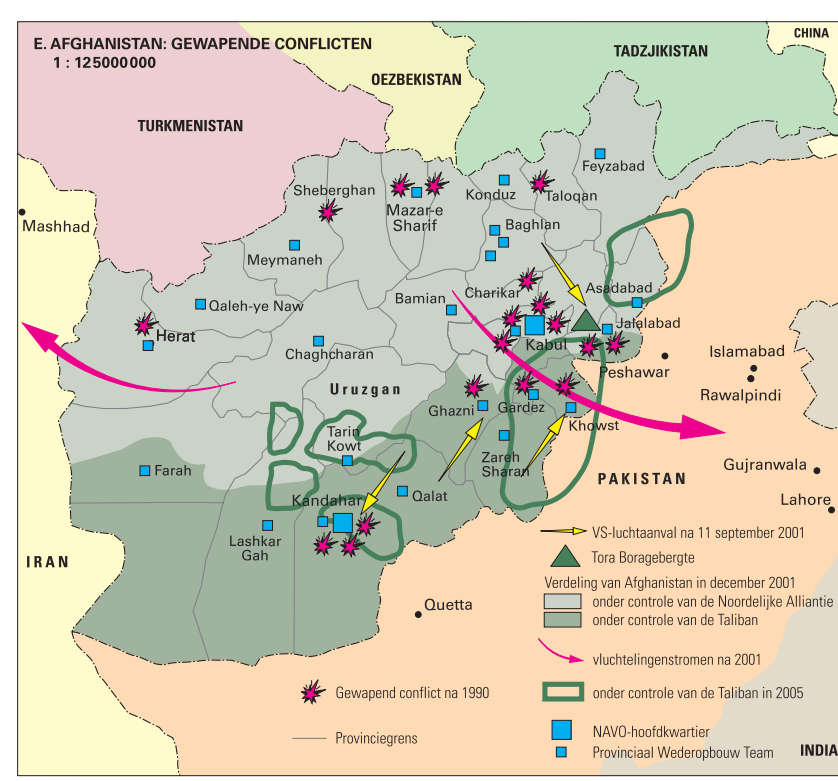
daar de kracht voor had. Ook al keken voorbijgangers me soms wat meewarig aan, als ik met mijn kale kop rondliep.” Meer dan ooit dacht hij na over de dood. En over de grens van dood en leven. Zijn denkbeeldige laatste avondmaal is daarom bewust gewoon bij hem thuis, in het statige Leidse monument waar zijn vrouw ook haar atelier heeft. „Als je bijna alle vergadertafels en galadiners van het land hebt gehad, wordt de keukentafel thuis steeds waardevoller.” Daarom ook geen politiek op de gastenlijst. „Mijn contacten met Den Haag zijn goed, maar op den duur merk je toch dat politiek wel erg abstract is. Ik betrap mezelf erop dat er maar een handjevol mensen is met wie ik mijn laatste boterham wil

smeren. En dan kijk ik toch eerst naar mijn eigen kring.” Het wordt een tafel vol familie en schoonfamilie. Tussen de borden portretten van wie er niet meer is. Want hij wil 'iedereen' erbij hebben. We lichten er een paar uit, die vooraan mogen zitten. Naast hem komt zijn vrouw Janneke. Biologe en schilderes. „Omdat we zo lang mogelijk samen willen zijn. Ik denk dat we herinneringen zullen ophalen, aan onze eerste ontmoeting. Hoe we elkaar bij een bridgavond van de studentenvereniging aankeken. We zullen het ook zeker hebben over die onvoorstelbaar drukke tijd toen ik in de politiek zat en zij voor de taak stond om onze drie kleine kinderen op te voeden. Had ze thuis overuren gemaakt en

de jongste nog gauw de borst gegeven, kwam ze 's avonds naar een galadiner bij mij in Den Haag om in een avondjurk op te zitten. Nu ik zie hoe druk mijn eigen kinderen het hebben om gezin en werk te combineren, vraag ik me af met welke verwachtingen ik mijn vrouw destijds heb opgezadeld. Toch beweerde ze altijd dat ze het leuk vindt, dat ik bestuurswerk doe. Ze zegt steeds: 'Jij zit in het bejaardenhuis nog in de medezeggenschapsraad.' Dichtbij hem zijn vader. Inmiddels 92 jaar. Ooit burgemeester van Hardinxveld-Giessendam, nu nog zelfstandig wonend in Voorburg. Vier jaar geleden verloor hij zijn vrouw. „Sinds kort heeft hij een nieuwe levenspartner. Ze is de schoonmoeder

Lesstof op meer dan duizend kaarten

Dat wordt bladeren voor heel wat leerlingen in het voortgezet onderwijs. Het sobere pakket met kaarten van weleer is in de 53ste editie van de Bosatlas uitgegroeid tot een forse collectie kaarten, platen en cijfers. Met daarin lesjes over het Nederlandse landschap, de bevolking, de troebelen in de Balkan of de gevolgen van de tsunami van december 2004.

Nieuw in de Bosatlas: een beeld van recente gewapende conflicten en brandhaarden in Afghanistan.

De kroonprins kan tevreden zijn: de dikke pijl die straks in de klaslokalen erbij wordt gehaald in de les, laat veel zien over het waterbeheer in de wereld. Zij het dit keer ietwat grimmig, gezien de kaartjes die aangeven wat er gebeurt wanneer de dijken rond de Alexanderpolder bij Rotterdam de geest geven. Inclusief het verwachte aantal slachtoffers: kaarten kunnen soms erg duidelijk zijn. De atlas geeft steeds beter weer hoe snel het Nederlandse landschap verandert. Van de gedetailleerde kaart over grondgebruik en verstedelijking rond 1900 (wat een ruimte!) tot het volgebouwde landje van nu. Leuk detail is dat de ontwikkeling van de manier waarop een historische stad explodeert met nieuwbouw, wordt geleverd aan de hand

van Alkmaar. Van binnenstad naar oude nieuwbouw via jaren zestigflats tot de woonerven van nu. Oké, zaken als de varkensdichtheid horen er nu ook eenmaal bij. Op vaderlandse, Europese en wereld-

schaal. De grote Bosatlas is in de eerste plaats bedoeld als een bundeling van lesstof. Alles goed om te weten, dat zeker. Al zullen de vaders en moeders van de pubers van nu het meeste al weer glorieus zijn vergeten. Je moet het leren, want het staat in de Bos! Droog is die lesstof al lang niet meer. Economische banden, kernenergie, de Amsterdamse wijken verdeeld naar dichtheid, afkomst en inkomen: bladeren maar. De leerling van nu moet dat zelf opzoeken. Lekker actueel is dat op de kaarten van de Balkan de provincie Kosovo al op de kaart apart staat ingekleurd van Servië. In die regio gaat het snel en oude en recente kaarten proberen dat duidelijk te maken. De historie en de etnische verschillen: ze staan er in. Zodat ook de doorsnee Kaaskop een beetje wegwijs kan worden in zo'n broeinest. Een beetje leraar kan hier leuke proefwerkjes van maken. Pak die atlas en zoek maar op. De inflatie in Europa, de schuldenlast, arbeids-ethos, telefoonbezit of uitgaven voor de gezondheidszorg? Het staat er in. Soms dwingt de gewenning van zoveel generaties – de eerste Bosatlas verscheen in 1877 – de makers tot concessies. In vaders tijd werd het grote land dat Europa en Azië besloeg lekker overzichtelijk op een kaart geplakt. Dat was namelijk de

De kaart van Nederland, rond 1900. De verstedelijking in beeld gebracht. Het rood van de versterking is 107 jaar later overal opgerukt.